

**SHAXS FE'L ATVORINI IFODALOVCHI SIFATLARNING
MORFOLOGIK VA SINTAKTIK O'ZGARUVCHANLIGI: INGLIZ VA
O'ZBEK TILLARI MISOLIDA**

Mamadiyorova Sevara Olimjon qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlar va ularning ingliz hamda o'zbek tillarida morfologik va sintaktik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Har ikki til doirasida sifatlarning fe'l atvorga oid semantik yuklamasi, ularning morfologik shakllanishi va gapdagi sintaktik roli tadqiq etiladi. Tadqiqot natijalari sifatlarning til strukturasi va shaxs psixologiyasini ifodalashdagi o'rni, hamda madaniyatlararo tafovutlarni ko'rsatib beradi. Maqolada sifatlarning o'zgaruvchanligi, ularning zamon, daraja va holatga ko'ra qanday shakllanishi, shuningdek, gapda aniqlovchi yoki kesim vazifasida kelish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: sifat, fe'l atvori, morfologik o'zgaruvchanlik, sintaktik funksiya, ingliz tili, o'zbek tili, aniqlovchi, predikativlik, tilshunoslik, qiyosiy tahlil

Kirish

Shaxs fe'l atvori har bir insonning jamiyatdagi xulq-atvori, ichki dunyosi va ijtimoiy o'rnini ifodalovchi muhim lingvistik kategoriya hisoblanadi. Tilshunoslikda shaxsning fe'l atvoriga doir xususiyatlar ko'pincha sifatlar orqali ifodalanadi. Ingliz va o'zbek tillarida bunday sifatlar morfologik va sintaktik jihatdan turlicha shakllanadi va turli kommunikativ vazifalarni bajaradi. Ushbu maqolada bu sifatlarning shakllanishi, gap tarkibidagi vazifasi hamda ularning grammatik jihatdan qanday o'zgarishini ikki til misolida solishtirgan holda tahlil qilamiz.

Morfologik nuqtai nazardan, o'zbek tilida sifatlar jins, son va kelishikka ko'ra o'zgarmaydi, biroq daraja (oddiy, qiyosiy va orttirma) shakllanishiga ega. Masalan: "mehribon", "mehribonroq", "eng mehribon". Shuningdek, sifatlarga ba'zi affikslar orqali ma'no yuki oshiriladi: "mehnatkash", "oqko'ngil", "serg'ayrat".

Ingliz tilida esa sifatlar son va jinsga bog'liq ravishda o'zgarmaydi, ammo qiyosiy va orttirma darajalarni -er / -est yoki "more" / "most" yordamida hosil qiladi: "kind – kinder – kindest", "honest – more honest – most honest". Bundan tashqari, ingliz tilida sifatlar ko'pincha boshqa so'z turkumlaridan (masalan, fe'llardan yoki otlardan) hosil qilinadi: "help" → "helpful", "care" → "careless".

Shuningdek, ingliz tilidagi sifatlar ko'plab prefiks va suffikslar orqali yangi semantik maydonlarni tashkil qiladi: *unfriendly, disloyal, overconfident* kabi. Bu esa fe'l atvoriga oid sifatlarning morfologik jihatdan keng imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatadi.

Sintaktik jihatdan o'zbek tilida sifatlar odatda aniqlovchi vazifasida keladi: "mehribon ayol", "tinch bola", lekin ba'zida kesim vazifasida ham ishlatiladi: "U dono.". Bu holatda sifat predikativ vazifani bajaradi.

Ingliz tilida ham sifatlar gapda aniqlovchi (attributive) yoki predikativ (predicate adjective) vazifasida ishlatiladi. Masalan: "She is a kind person" (aniqlovchi), "She is kind" (predikativ). Ingliz tilida sifatlardan so'ng ko'pincha bog'lovchi fe'llar (to be, seem, become) keladi va ular predikativlikni belgilaydi. Bundan tashqari, "too... to", "enough to" kabi konstruksiyalarda sifatlar harakatga nisbatan munosabat bildiradi: "He is too shy to speak in public".

O'zbek tilida esa shunday konstruksiyalar an'anaviy tarzda fe'l yoki yordamchi so'zlar bilan hosil qilinadi: "U juda kamtar, shuning uchun ko'p gapirmaydi." Bu holat ikki til orasidagi sintaktik o'zgaruvchanlik va o'xshashlikni yaqqol ko'rsatadi.

Shuningdek, ingliz tilida sifatlardan iborat iboralar ko'pincha murakkab gap tuzishda vosita bo'ladi: "Being loyal and honest, he was trusted by everyone." O'zbek tilida esa bunday ifoda odatda bog'lovchi yoki ergash gaplar orqali hosil qilinadi: "Sodiq va halol bo'lgani uchun, u hammaga yoqardi."

Xulosa

Shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlar har ikki tilda insonning xulq-atvori, ichki his-tuyg'usi va ijtimoiy munosabatlarini ifodalashda muhim til vositasi hisoblanadi. Morfologik nuqtai nazardan o'zbek tilidagi sifatlar daraja orqali, ingliz

tilida esa affikslar yordamida kengaytiriladi. Sintaktik jihatdan esa, har ikki tilda sifatlar aniqlovchi va predikativ funksiyani bajaradi, biroq ularning gapdagi joylashuvi va foydalanish usullari til strukturasiga xos bo'lgan xususiyatlarni aks ettiradi. Ushbu farq va o'xshashliklar, nafaqat grammatik tahlil uchun, balki tarjima, til o'rgatish va madaniyatlararo muloqotda ham katta ahamiyatga ega. Shuning uchun ham bu turdagi tadqiqotlar til va madaniyatlararo kommunikatsiyani chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmonov, A. (2008). *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. Toshkent: Fan.
2. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press.
3. Yuldashev, A. (2010). *O'zbek tilining grammatikasi*. Toshkent: O'qituvchi.
4. Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Longman.
5. Bobojonov, S. (2015). *Tilshunoslikka kirish*. Toshkent: Universitet nashriyoti.
6. Mamadiyorova, S. O. qizi. (2024, sentabr 9). **Collaborative learning technologies enhancing group work in virtual environments.**
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=TYzCRmcAAAAJ&citation_for_view=TYzCRmcAAAAJ:u-x6o8ySG0sC